

ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR

DE NEDERLANDSCHE ENTOMOLOGISCHE VEREENIGING

Deel 26

1 april 1966

No. 4

Adres der Redactie:

B. J. LEMPKE, Oude IJselstraat 12^{III}, Amsterdam-Zuid 2 — Nederland

INHOUD : K. Vegter : *Odynerus* (*Symmorphus*) *fuscipes* H.-Sch. in Nederland (Hymenoptera Eumeninae) (p. 61). — B. J. Lempke : Notes on the genus *Autographa* Hübner, subgenus *Chrysaspidia* Hübner (Lep., Noctuidae) (p. 64). — A. Veltman : Enkele vangsten van Syrphidae uit de jaren 1960—1965 (p. 72). — G. den Hoed : Bijdragen tot de studie der Ichneumonidae (Hym.) VII (p. 74). — Literatuur (p. 71 : L. G. E. Kalshoven ; p. 76 : A. Reyne). — Kortemededeling (p. 71 : A. W. P. Maassen).

Odynerus (*Symmorphus*) *fuscipes* H.-Sch. in Nederland (Hymenoptera, Eumeninae)

door

K. VEGTER

In de warme zomer van 1959 maakte ik aan de rand van het Noordbarger bos in de onmiddellijke omgeving van Emmen jacht op *Megachile lapponica* Thoms., die ik daar het voorgaande jaar voor het eerst, nestelend in oude paaltjes, had aangetroffen. Daarbij ving ik op 19 juni op bloeiende vuilboom een ♀ van een mij onbekende soort van *Odynerus* (*Symmorphus*); de volgende dag ving ik van dezelfde soort vier ♀♀ en twee ♂♂ en op 21 juni nog één ♂. Tenslotte op 6 juli nog eens vier ♀♀. Behalve op bloemen van *Frangula* zag ik een enkele maal ook een exemplaar op *Rubus* en af en toe verdween er één in de nauwe opening van een kevervraatgang van een oud paaltje, waar deze wespen zonder twijfel nestelden.

Toen ik thuis trachtte de dieren met behulp van de tabellen van WILCKE (1952) te determineren, kwam ik niet tot een zeker resultaat, maar bleef weifelen tussen *Odynerus* (*Symmorphus*) *connexus* Curt. en *Od.* (*Symm.*) *debilitatus* (Sauss.), soorten, die ik geen van beide kende, en die volgens WILCKE in de zuidelijke provincies van Nederland zeldzaam voorkomen en hun nest maken in braamstengels of in dakriet. In enkele details (o.a. vorm en structuur van de clypeus) weken mijn exemplaren evenwel af van de beschrijving en de afbeeldingen van WILCKE en zo kwamen ze van een vraagteken voorzien in mijn verzameling.

In het jaar 1960 ving ik op dezelfde plaats reeds op 25 mei een ♂ en twee ♀♀, op 26 en 28 mei meerdere ♂♂ en telkens twee ♀♀ en in de loop van juni nog af en toe een ♂ (het laatste op 21 juni) of een ♀ (het laatste op 26 juni). Met welke soort ik te maken had bleef voor mij voorlopig in het onzekere, evenals de vraag, welke prooi gebruikt werd om het nest te approvianderen.

Helaas werd in het hierop volgende jaar de landweg, waar ik mijn vangsten gedaan had, en die aan de ene zijde door bos, aan de andere zijde door een met bramen en met allerlei struiken (o.a. vuilboom) begroeide berm begrensd werd, door Staatsbosbeheer met een bulldozer grondig van de blijkbaar hinderlijke begroeiing gezuiverd en ik heb in de jaren daarna tot nu toe mijn wespje niet weer gezien.

Op één van de regenachtige dagen van de afgelopen zomer deed ik een nieuwe poging om achter de identiteit van het dier te komen. Dit maal kon ik gebruik maken van de tabellen en zeer gedetailleerde beschrijvingen, die voorkomen in de verhandeling van BLÜTHGEN (1961). En zie: alle onzekerheden verdwenen: ik moest hier vóór mij hebben *Odynerus (Symmorphus) fuscipes* H.-Sch. De heer J. P. VAN LITH, die zelf een uitvoerig onderzoek over de levenswijze van *Od. (Symm.) debilitatus* verricht heeft (1964), was zo welwillend mijn determinatie te controleren en kon die bevestigen. Hij was tegelijk zo vriendelijk, mij enkele exemplaren van *Od. (Symm.) connexus* en *debilitatus* ter vergelijking te zenden en nu bleken de verschillen heel duidelijk.

Met het blote oog is al het verschil in tint van het geel van de banden op het achterlijf te zien: bij *fuscipes* is dit veel bleker dan bij de twee andere soorten. Een heel duidelijk verschilpunt levert verder het eerste tergiet: het cilindrische gedeelte daarvan is bij *fuscipes* zeer slank (veel langer dan van voren breed en naar voren toe sterk versmald), bij *connexus* en *debilitatus* veel breder (resp. veel korter en niet veel korter dan van voren breed). Dan zijn de schouderhoeken van het pronotum, bij *connexus* en *debilitatus* in een spitse punt uitgetrokken (bij de eerste + rechthoekig, bij de tweede zelfs schuin naar buiten wijzend), bij *fuscipes* niet spits, maar afgerond. De poten hebben bij *fuscipes* duidelijk minder geel dan bij de twee andere.

Odynerus (Symmorphus) fuscipes H.-Sch. is volgens BLÜTHGEN, aan wie ik ook de volgende gegevens over het voorkomen van de soort ontleen, een soort met een eurosiberische en tegelijk streng boreaal-alpine verspreiding. Ze werd in 1838 door HERRICH-SCHAEFFER naar (inmiddels verloren gegane) exemplaren uit de Beierse Vooralpen beschreven. Dit is ook het enige gebied in Midden-Europa, waar het dier tot dusver is gevonden: één van daar afkomstig ♂ bevindt zich in het museum te München, één ♀ in de collectie van BLÜTHGEN. Enkele andere opgaven uit Midden-Europa berusten volgens BLÜTHGEN zeker op foutieve determinaties.

Buiten Midden-Europa is *Od. (Symmorphus) fuscipes* bekend geworden van het eiland Oeland (Zweden), van Finland (enige malen gevonden in Zuid- en Midden-Finland tot 63° 30'), uit Rusland (één ♀ van Spask en enige exemplaren van beide geslachten van Orenburg) en uit Siberië (bij Minussinsk en Irkoetsk). Dat zijn tot dusver de enige zekere vondsten.

Verder heeft alleen KOHL *fuscipes* nog gemeld (in 1879) uit Zuid-Tirol, maar volgens BLÜTHGEN dient dat nog nader gecontroleerd te worden.

Al met al schijnt het voorkomen van *Od. (Symmorphus) fuscipes* in Nederland dus wel zeer geïsoleerd te zijn. De merkwaardigheid hiervan wordt nog geaccentueerd door het feit, dat het dier hier rondvloog samen met de behangersbij *Megachile lapponica* Thoms. en soms zelfs zijn nesten maakte in dezelfde paaltjes

als deze laatste. *Meg. lapponica* heeft blijkbaar een bijna even disruptieve verspreiding als *fuscipes*: buiten Finland, Saksen en Thüringen is deze bij alleen in de omgeving van Emmen gevonden.

Het is voor mij evenwel de grote vraag, of we in deze gevallen terecht van een discontinu areaal mogen spreken of dat deze schijnbare discontinuïteit misschien te wijten is aan het (zelfs in ons dicht bevolkte West-Europa!) geïsoleerde voorkomen van specialisten, die zich met Aculeaten bezig houden. Ik hel over tot de laatste opvatting en sluit mij wat dat betreft aan bij de mening van BENNO (1945). Deze auteur wijst erop, dat de vindplaatsen van *Odynerus delphinalis* Gir. in West-Europa (Bordeaux, Grenoble, Karlstadt a.d. Main, Gent, Bilthoven en Helena-veen) weliswaar ver uiteen liggen, maar dat dit dier merkwaardig genoeg op al die plaatsen uitsluitend verkregen werd door het uit de nesten in verzamelde *Rubus*-stengels te kweken. Het werd geen enkele maal in het vrije veld aangetroffen!

Nu behoren in tegenstelling tot *Od. delphinalis* zowel *Od. (Symm.) fuscipes* als *Meg. lapponica* tot de bloembezoekers en lopen ze uit dien hoofde wat meer risico om in het vangnet van een entomoloog terecht te komen, maar daar staat tegenover, dat hun nesten minder gemakkelijk buit gemaakt kunnen worden dan die van een rubicole soort. Ik verwacht, dat bij naartig zoeken zowel *fuscipes* als *lapponica* op meerdere plaatsen in ons land zowel als in de aangrenzende gebieden zullen blijken te leven.

Zusammenfassung

In den Jahren 1959 und 1960 erbeutete ich in der Nähe von Emmen (Prov. Drenthe) an den Blüten von *Frangula alnus* Mill. mehrere ♂♂ und ♀♀ von *Odynerus (Symmorphus) fuscipes* H.-Sch., einer bislang für streng boreo-alpin gehaltenen Art.

Die nächsten Fundorte waren bis jetzt das Voralpengebiet Bayerns und die Ostseeeinsel Oeland. Die Art nistete in Käferfraßgängen in altem Holz.

Literatuur

- BENNO, P., O.M.Cap., 1945, Een tweede vindplaats van *Odynerus delphinalis* Gir. in Nederland. *Tijdschr. Ent.* 88: 400—408.
 BLÜTHGEN, P., 1961, Die Faltenwespen Mitteleuropas. *Abb. deutschen Ak. Wiss.*, Berlin, Klasse Biol., Jg. 1961 Nr. 2.
 LITH, J. P. VAN, 1964, Aantekeningen over de leefwijze van *Odynerus debilitatus* (Sauss.). *Ent. Ber.* 24: 256—262.
 VEGTER, K., 1960, *Megachile lapponica* Thoms en andere behangersbijen in 1959 in Zuid-oost-Drenthe. *Ent. Ber.* 20: 154—156.
 WILCKE, J., 1952, De Nederlandse Metselwespen. *De levende Natuur* 55.

Emmen, Sophielaan 11.